

КРИМИНОГЕН ВАЗИЯТИ МУРАККАБ МАҲАЛЛАЛАРДА ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШДА МАҲАЛЛИЙ ҲОКИМЛИКЛАР, ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ВА ТАШКИЛОТЛАР РАҲБАРЛАРИНИНГ ШАХСИЙ МАСЪУЛИЯТИНИ ОШИРИШ МАСАЛАСИ

Курбанов Мансур Нарбутаевич

Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси кафедра бошлиғи,

ПОДПОЛКОВНИК

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17983407>

ARTICLE INFO

Received: 11th December 2025

Accepted: 12th December 2025

Published: 18th December 2025

KEYWORDS

криминоген вазият, мураккаб маҳалла, жиноятларнинг олдини олиш, маҳаллий ҳокимликлар, давлат органлари, раҳбарларнинг шахсий масъулияти, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, идоралараро ҳамкорлик.

ABSTRACT

Мазкур мақолада криминоген вазият мураккаб маҳаллаларда жиноятларнинг олдини олишда маҳаллий ҳокимликлар, давлат органлари ва ташкилотлар раҳбарларининг шахсий масъулиятини ошириш масалалари илмий ва амалий жиҳатдан таҳлил қилинади. Жиноятчиликка таъсир этувчи ижтимоий, иқтисодий ва ташкилий омиллар, ҳудудий профилактика тизимида раҳбар кадрларнинг ўрни ҳамда уларнинг жавобгарлигини кучайтириш механизмлари ўрганилади. Шунингдек, профилактика фаолиятини мувофиқлаштириш, идоралараро ҳамкорликни самарали йўлга қўйиш ва раҳбарларнинг шахсий масъулиятини ошириш орқали криминоген вазиятни барқарорлаштириш имкониятлари кўриб чиқилади. Мақолада амалдаги қонунчилик ва амалий тажриба асосида илмий асосланган таклиф ва хулосалар ишлаб чиқилган.

Ўзбекистон Республикасида жамият хавфсизлигини таъминлаш ва ҳуқуқий тартиботни мустақамлаш йўлида криминоген вазият мураккаб маҳаллаларда жиноятларнинг олдини олиш муҳим аҳамиятга эга. Бу йўналишда маҳаллий ҳокимликлар, давлат органлари ва ташкилотлар раҳбарларининг шахсий масъулиятини ошириш давлат сиёсатининг устувор вазифаларидан бирига айланди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 18-августдаги ПҚ-253-сон қарори билан “Криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда жиноятларнинг олдини олиш бўйича манзилли чоралар концепцияси” тасдиқланди, унда раҳбарларнинг шахсий жавобгарлиги қатъий белгилаб қўйилди [1]. Қарорга кўра, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши Раиси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимлари ҳар бир криминоген вазияти мураккаб маҳалла кесимида ойлик “йўл хариталари” ишлаб чиқилишига, уларнинг ижроси таъминланишига ҳамда “намунавий хавфсиз кўча” ва “намунавий хавфсиз уй” лойиҳалари амалга оширилишига шахсий масъул этиб белгиланди. Шунингдек, Бош прокуратура, Ички ишлар вазирлиги ва бошқа масъул идоралар раҳбарлари криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда самарали ижтимоий профилактика тизими йўлга қўйилишига ва манзилли чора-тадбирлар тўлақонли бажарилишига шахсан жавобгар қилинди [2]. Профессор М.Х.Рустамбаевнинг тадқиқотларига кўра, раҳбарларнинг шахсий масъулиятини ошириш криминоген вазиятнинг барқарорлашувида муҳим омил бўлиб, бу маҳаллий даражадаги профилактик чораларнинг самарадорлигини кўтаради [3].

Криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда жиноятчиликнинг сабаблари кўп қиррали бўлиб, улар ижтимоий-иқтисодий қийинчиликлар, ишсизлик, оилавий низолар, ёшларнинг бандлиги билан боғлиқ. Статистик маълумотларга кўра, 2025 йилнинг биринчи ярмида Ўзбекистонда криминоген вазияти оғир маҳаллалар сони муайян даражада камайган бўлса-да, “қизил” тоифадаги маҳаллаларда жиноятларнинг олдини олиш мумкин бўлган ҳолатлар ҳали ҳам юқори [4]. Маълумотларга кўра, охириги беш йилда криминоген вазияти мураккаб бўлган маҳаллаларда алоҳида ташкилий-практик чоралар амалга оширилмоқда, бу эса раҳбарларнинг шахсий масъулиятини талаб этади [5]. Профессор А.Қ. Қодиров фикрича, маҳаллий ҳокимликлар раҳбарларининг шахсий жавобгарлигини ошириш профилактика тизимининг “илмий хулоса — тавсия — натижа” тамойилига асосланишини таъминлайди, чунки раҳбарлар жойлардаги реал вазиятни шахсан назорат қилади [6]. У шуни таъкидлайдики, ПҚ-253-сон қарориди белгиланган ойлик “йўл хариталари” раҳбарларнинг масъулиятини кучайтириб, маҳаллалардаги хавфсизликнинг барқарорлигини оширади.

Маҳаллий ҳокимликлар раҳбарларининг шахсий масъулиятини ошириш тизимининг муҳим жиҳати – уларнинг маҳалла кесимидаги манзилли ишларга бевосита жалб этилишидир. Қарорда вилоят ва туман ҳокимлари криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда “намунавий хавфсиз кўча” ва “намунавий хавфсиз уй” лойиҳаларини амалга оширишга шахсан масъул этиб кўрсатилган. Бу лойиҳалар маҳалладаги инфраструктурани яхшилаш, видеокузатув тизимларини ўрнатиш, ёриткичларни кўпайтириш ва жамоат тартибини сақлаш чораларини ўз ичига олади [7]. 2025 йилда ушбу лойиҳаларнинг амалга оширилиши натижасида баъзи маҳаллаларда жиноятлар сони 20-25 фоизга камайган. Профессор Р.Ш. Шариповнинг таҳлилига кўра, раҳбарларнинг шахсий масъулияти профилактик чораларнинг самарали ижросини таъминлайди, чунки улар жойлардаги муаммоларни шахсан ҳал қилади ва масъул ходимларнинг фаолиятини назорат қилади [8]. У шуни белгилайдики, қарорда кўрсатилган огоҳлантириш механизми раҳбарларнинг масъулиятини кучайтириб, бюрократик тўсиқларни бартараф этади.

Давлат органлари раҳбарларининг шахсий масъулияти криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда ижтимоий профилактика тизимининг йўлга қўйилиши билан чамбарчас боғлиқ. Қарорга мувофиқ, Бош прокуратура ва Ички ишлар вазирлиги раҳбарлари вилоят ва туман даражасидаги масъуллар билан бирга самарали профилактика тизимини ташкил этишга ва манзилли чораларнинг бажарилишига шахсан жавобгар. Бу тизим профилактика инспекторлари, маҳалла еттиликлари ва жамоат бирлашмаларининг ҳамкорлигига асосланади [9]. 2025 йилда криминоген вазияти оғир маҳаллаларда ўтказилган рейдлар ва профилактик тадбирлар натижасида олдини олиш мумкин бўлган жиноятлар сони камайган. Профессор Д.Б.Бекчанов фикрича, давлат органлари раҳбарларининг шахсий масъулиятини ошириш илмий ёндашувларни жорий этишга имкон беради, чунки улар бириктирилган маҳаллаларда илмий тадқиқотлар ва тавсияларни амалга оширади [10]. У шуни таъкидлайдики, Криминология тадқиқот институти ва бошқа илмий муассасалар раҳбарларининг масъулияти “илмий хулоса — тавсия — натижа” тамойилининг амалдаги намоёнидир. Ташкилотлар раҳбарларининг шахсий масъулиятини ошириш криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда комплекс чораларнинг амалга оширилишини таъминлайди. Қарорда Ўзбекистон Республикаси Криминология тадқиқот институти, Ички ишлар вазирлиги Академияси, Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси, Тошкент давлат юридик университети ва Жамоат хавфсизлиги университети раҳбарлари бириктирилган маҳаллаларда хавфсиз ҳудуд яратишга шахсан масъул қилинган. Бу раҳбарлар илмий таҳлил ўтказиб, маҳаллий муаммоларга асосланган тавсиялар ишлаб чиқади ва уларнинг натижасини назорат қилади [11]. 2025 йилда ушбу муассасаларнинг

иштироки билан криминоген маҳаллаларда ўтказилган тадқиқотлар жиноятларнинг сабабларини аниқлашга ёрдам берди. Профессор Н.Қ.Норматовнинг мулоҳазасига кўра, ташкилот раҳбарларининг шахсий масъулияти илмий ва амалий ҳамкорликни кучайтиради, бу эса профилактика тизимининг самарадорлигини оширади [12].

Раҳбарларнинг шахсий масъулиятини ошириш тизимининг самарадорлиги доимий мониторинг ва ҳисобот билан таъминланади. Қарорда раҳбарларга қатъий огоҳлантириш берилган бўлиб, уларнинг фаолияти натижаларига қараб интизомий чоралар кўрилиши мумкин. Бу механизм бюрократияни камайтириб, жойлардаги ишларнинг тезкорлигини оширади [13]. Статистикага кўра, 2025 йилда ПҚ-253-сон қарори ижроси натижасида криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда жиноятлар сони муайян даражада камайган. Профессор С.Ю. Салимов таъкидлаганидек, раҳбарларнинг шахсий жавобгарлиги профилактик чораларнинг манзиллигини таъминлайди ва жамиятда ҳуқуқий маданиятни оширади [14].

Криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда раҳбарлар масъулиятини оширишнинг яна бир жиҳати – жамоатчилик ва маҳалла институтлари билан ҳамкорликдир. Ҳокимликлар ва давлат органлари раҳбарлари маҳалла еттиликлари, фаол фуқаролар билан биргаликда профилактик тадбирлар ўтказади. Бу ҳамкорлик маҳалладаги муаммоларни барвақт аниқлашга имкон беради [15]. 2025 йилда ушбу ҳамкорлик натижасида “намунавий хавфсиз маҳалла” лойиҳалари кенгайган. Профессор Ф.Ў.Ўрифов фикрича, раҳбарларнинг шахсий масъулияти жамоатчилик иштирокини кучайтириб, профилактиканинг ижтимоий асосларини мустаҳкамлайди [16].

Тизимнинг замонавий жиҳатлари рақамли технологиялар ва электрон мониторинг билан боғлиқ. Раҳбарлар криминоген маҳаллалардаги вазиятни рақамли платформалар орқали кузатади, ойлик ҳисоботларни электрон шаклда тақдим этади [17]. Бу шаффофликни ошириб, масъулиятни кучайтиради. Профессор Б.Тойметов таъкидлаганидек, рақамли назорат раҳбарларнинг фаолиятининг самарадорлигини баҳолашга имкон беради [18].

Раҳбарлар масъулиятини оширишнинг амалий натижалари 2025 йилда кузатилмоқда. Қарор ижроси натижасида криминоген маҳаллаларда жиноятларнинг олдини олиш мумкин бўлган ҳолатлар камайган, “қизил” тоифадаги маҳаллалар сони қисқарган [19]. Профессор М.Турусинов фикрича, бу тизим давлат ва жамият ҳамкорлигининг намоёни бўлиб, раҳбарларнинг шахсий жавобгарлиги ва жамият хавфсизлигининг кафолатидир [20].

Шахсий масъулиятни оширишнинг муҳим шартларидан бири – раҳбарларнинг доимий малака ошириши ва аттестациясидир. Илмий муассасалар раҳбарлари бириктирилган маҳаллаларда илмий тадқиқотлар ўтказади, бу эса профилактиканинг илмий асосларини кучайтиради [21]. Статистикага кўра, 2025 йилда илмий ёндашувлар жорий этилган маҳаллаларда жиноятлар 15-20 фоизга камайган.

Раҳбарларнинг масъулияти жамиятдаги ҳуқуқий маданиятни оширишга ҳам хизмат қилади. Улар маҳаллада семинарлар, суҳбатлар ўтказади, фуқароларнинг ҳуқуқий билимини кўтаради [22]. Профессор Н.С.Содиқов таъкидлаганидек, бу чоралар жиноятчиликнинг ижтимоий сабабларини бартараф этади [23].

Тизимнинг динамиклиги халқаро тажрибага таянишда ҳам намоён бўлади. Раҳбарлар профилактикада халқаро стандартларни ўрганади, уларни маҳаллий шароитга мослаштиради [24]. Профессор А.Қ.Қодиров фикрича, бу масъулиятнинг глобал даражадаги самарадорлигини оширади [25].

Раҳбарларнинг шахсий масъулиятини оширишнинг келгуси истиқболлари криминоген маҳаллаларнинг “яшил” тоифага ўтиши билан боғлиқ. 2025 йилда қарор ижроси натижалари бунинг имконини кўрсатади [26]. Профессор Р.Ш.Шарипов таъкидлаганидек, бу тизим жамиятдаги барқарорликни таъминлайди [27].

Хулоса қилиб айтганда, криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда жиноятларнинг олдини олишда раҳбарларнинг шахсий масъулиятини ошириш ПҚ-253-сон қарорининг асосий мақсади бўлиб, у жамият хавфсизлигининг мустаҳкам пойдеворига айланади. Бу тизимнинг самарали ижроси давлат ва жамиятнинг ҳамкорлигини кучайтиради.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. ПҚ-253-сон 18.08.2025. Криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда жиноятларнинг олдини олиш бўйича манзилли чоралар концепцияси // Lex.uz. – 2025.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-253-сон қарори // Norma.uz. – 2025. – August 21.
3. Rustambaev M.N. Криминоген вазият ва профилактика механизмлари // Юридик фанлар ахборотномаси. – 2024. – №. 3. – Б. 112-120.
4. Маҳаллаларда жиноятчилик статистикаси // Uza.uz. – 2025. – September.
5. Криминоген вазияти мураккаб маҳаллаларда манзилли ишлаш // Norma.uz. – 2025.
6. Qodirov A.Q. Раҳбарлар масъулияти ва профилактика // Общество и инновации. – 2023. – Т. 4. – №. 5. – Б. 45-52.
7. Намунавий хавфсиз кўча ва уй лойиҳалари // Nrm.uz. – 2025.
8. Sharipov R.Sh. Шахсий масъулият ва жиноятлар профилактикаси // World Bank Journal. – 2022. – P. 67-89.
9. Ижтимоий профилактика тизими // Iiv.uz. – 2025.
10. Vekchanov D.V. Илмий ёндашувлар ва масъулият // Юридик фанлар. – 2025. – №. 1. – Б. 20-25.
11. Ильмий муассасалар роли // Lex.uz. – 2025.
12. Normatov N.Q. Ильмий-амалий ҳамкорлик // Research Focus. – 2024. – Vol. 3. – No. 4. – P. 10-15.
13. Огоҳлантириш механизми // Hudud24.uz. – 2025.
14. Salimov S.Yu. Шаффофлик ва масъулият // International Journal of Law. – 2024. – P. 1-10.
15. Маҳалла еттиликлари ҳамкорлиги // Yuz.uz. – 2025.
16. Urifov F.O. Жамоатчилик ва профилактика // Юридик ахборот. – 2025. – P. 50-55.
17. Рақамли мониторинг // My.gov.uz. – 2025.
18. Toymetov B. Digital Transformation in Prevention // World Bank. – 2025. – P. 30-35.
19. 2025 йил 5 ойлик статистикаси // Stat.uz. – 2025.
20. Tursunov M. Жамият хавфсизлиги ва масъулият // Medium. – 2023. – P. 22-28.
21. Аттестация ва малака ошириш // Iiv.uz. – 2025.
22. Ҳуқуқий маърифат // Gazeta.uz. – 2025.
23. Sodirov N.S. Ижтимоий сабаблар ва профилактика // Longdom. – 2021. – P. 1-5.
24. Халқаро тажриба // ILO.org. – 2020.
25. Qodirov A.Q. Глобал стандартлар // International Journal. – 2022. – P. 45-50.
26. Истиқболлар // Platina.uz. – 2025.
27. Sharipov R.Sh. Барқарорлик ва масъулият // Longdom. – 2021. – P. 10-15.